

KENNIS
CENTRUM

Agrofood en
Ondernemen

inspireren, creëren en waarderen

Economie Melkveehouderij Kampereiland e.o. 2013

Ron Methorst | CAH Vilentum

Juni 2015

CAH | Vilentum
Hogeschool

Kenniscentrum Agrofood en Ondernemen is onderdeel van CAH VILENTUM

Economie melkveehouderij Kampereiland e.o. 2013

Ron Methorst
CAH Vilentum Dronten

Publicatienummer 15-003 PP

In opdracht van De Stadserven, Kampen

Uitgevoerd in samenwerking met
Alfa Accountants en Adviseurs
BakerTillyBerk Accountants en Belastingadviseurs
Countus Accountants en Adviseurs

en in afstemming met
Pachtersbond Kampereiland e.o.

De gegevens zijn met toestemming van de ondernemers verzameld en verwerkt.
Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder uitdrukkelijke bronvermelding.

Voorwoord

Dit rapport is het tweede en afsluitende rapport van het project 'monitoring ontwikkeling Kampereiland e.o.'. in opdracht van De Stadserven. De aanleiding is de wens om het effect van beleids- en stimuleringsmaatregelen voor de ontwikkeling van het gebied te monitoren. Het maken van dit rapport was niet mogelijk geweest zonder de bijdrage van 46 ondernemers die de cijfers beschikbaar hebben gesteld. Om de ontwikkeling te kunnen vergelijken met de ontwikkeling buiten het Kampereiland e.o. is door LEI-Wageningen UR een referentiebedrijf bepaald, waarvoor dank aan Co Daatselaar en Alfons Beldman. De cijfers van de ondernemers zijn aangeleverd door de accountantskantoren Alfa, Baker Tilly Berk en Countus. Namens deze kantoren hebben Jan Kappers, Klaas Wiersma en Henk Lassche deelgenomen aan de analyse en bespreking van de uitkomsten. Vanuit de Pachtbond heeft Lück Duitman een belangrijke bijdrage gehad in de analyse van de resultaten, waarvoor dank. De combinatie van dit onderzoek met het promotieonderzoek 'Agrarisch ondernemen in een veranderende omgeving' levert een belangrijke meerwaarde door de koppeling tussen economische resultaten en verschillende deelgroepen binnen Kampereiland e.o.

Met dit rapport hoopt de projectgroep een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van Kampereiland e.o. Kampereiland e.o. is een gebied met bijzondere kenmerken en kwaliteiten. Die kenmerken en kwaliteiten bieden uitdagingen en mogelijkheden voor de bedrijfsvoering. Op basis van dit rapport kan een iedere betrokkene een onafhankelijk beeld vormen van de economische ontwikkeling van de melkveebedrijven. De projectgroep wenst alle betrokkenen bij de visievorming voor de verdere ontwikkeling van Kampereiland e.o. creativiteit en wijsheid.

Ron Methorst
Juni 2015

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding en relevantie.....	1
1.2	Centraal kengetal: Vergoeding Arbeid en Eigen Vermogen.....	2
1.3	Inkomens-strategieën van melkveehouders op Kampereiland	3
1.4	Conclusies analyse 2010.....	3
1.5	Onderzoeksvragen.....	4
2	Werkwijze en opzet van de analyse	5
2.1	Welke cijfers zijn verzameld	5
2.2	Welke groepen zijn er gemaakt binnen Kampereiland	6
2.3	Referentie gegevens.....	6
2.4	Belangrijk voor het interpreteren van cijfers	7
2.4.1	Verschillen tussen bedrijven	7
2.4.2	Effect van een klein aantal afwijkende bedrijven	8
2.4.3	Minimale groepsgrootte.....	8
3	Kampereiland 2013 vergeleken met het referentiebedrijf	9
3.1	Conclusies	12
4	Ontwikkeling 2010-2013 van melkveehouderij Kampereiland	13
4.1	Conclusie	14
5	Verschillen tussen inkomens strategieën op Kampereiland	15
5.1	Conclusies	18
6	Conclusies.....	19
7	Algemene ontwikkeling melkveehouderij 2013.....	20
	Bronnenlijst	21
	Bijlage 1 Tabellen op basis van melkquotumgroepen.....	22

1 Inleiding

Dit rapport beschrijft en analyseert de economische ontwikkeling van de melkveehouderij in het gebied Kampereiland e.o. De resultaten van 2013 worden vergeleken met de resultaten van eenzelfde analyse in 2010. Beide worden vergeleken met een referentiebedrijf buiten Kampereiland e.o. dat sterk lijkt op de melkveebedrijven op Kampereiland. Kampereiland e.o. omvat de eilanden en gronden in de IJsseldelta bij Kampen¹ die als geheel eigendom zijn van Kampereiland Vastgoed NV (handelsnaam De Stadserven – Kampereiland e.o.) met de stad Kampen als enig aandeelhouder. In dit rapport worden verder de namen Kampereiland (afgekort als KE) en De Stadserven gebruikt waarbij het hele gebied en de verpachter bedoeld worden.

Het eigendom gaat terug tot het jaar 1363, door landaanwinning is het gebied uitgegroeid tot een geheel van 4700 ha waarvan ongeveer 4200 ha in agrarisch gebruik. De grond is in 2013 uitgegeven in pacht aan 106 pachters met gemiddeld 35,5 ha (Stadserven, 2014) die de gronden benutten voor hun agrarisch bedrijf. De bedrijven zijn op twee akkerbouwbedrijven na allemaal veehouderijen. Het gebied is een karakteristiek deltagebied en daarom ook (grotendeels) onderdeel van Nationaal Landschap IJsseldelta, samen met de polder Mastenbroek. Twee Natura 2000 gebieden zijn aangrenzend: het gebied Ketelmeer en Vossemeer en het gebied Zwarte Meer.

In dit hoofdstuk wordt de aanleiding en relevantie weergegeven inclusief de achtergronden van het centrale kengetal, de strategieën die de ondernemers als haalbaar zien voor hun bedrijf ende conclusies van de analyse van 2010. Het hoofdstuk sluit af met de onderzoeksvragen voor deze studie. Hoofdstuk 2 licht de werkwijze toe waarna in hoofdstuk 3, 4 en 5 de resultaten worden besproken. Hoofdstuk 6 vat de conclusies samen en hoofdstuk 7 presenteert de algemene ontwikkeling van de Nederlandse melkveehouderij in 2013.

1.1 Aanleiding en relevantie

De melkveehouderij op Kampereiland kent een eeuwenlange geschiedenis. Melkveehouders hebben in al die eeuwen hun bedrijven ontwikkeld rekening houdend met persoonlijk en bedrijfsaspecten. Kijkend naar de bedrijfsaspecten zijn de productieomstandigheden belangrijk. In het geval van Kampereiland speelden met name de overstromingen in het deltagebied een belangrijke rol. De melkveehouders zochten een balans tussen melkveehouderij en de oogst en verkoop van hooi, afhankelijk van de marktontwikkelingen. De pachtwet garandeerde dat pachters een erf voor een lange termijn konden pachten waardoor investeringen in het bedrijf economisch beter mogelijk werden. In de jaren 1950-1960 heeft een ruilverkaveling veel invloed gehad op het gebied. Bij de ruilverkaveling werd een 50-tal nieuwe melkveebedrijven gesticht, deze werden verpacht aan de melkveehouders met een bedrijf in de stad Kampen. Op deze manier kwam er een einde aan de 'Kamper Koeboeren'. Naast een deel nieuwe inpoldering werd de omvang van de 'Eilandboeren' verkleind. De periode na de ruilverkaveling kenmerkt zich door een stijging van de melkproductie, mede door de aanleg van betere infrastructuur en elektra. Het gebied genoot brede bekendheid als melkveehouderijgebied en was onderdeel van bijvoorbeeld excursies.

Eind 20^e eeuw verandert de context waarin melkveehouders opereren. Een belangrijk aspect is dat natuur en milieu steeds meer invloed hebben op de bedrijfsvoering en de bedrijfsontwikkeling. Ook de relatie tussen stad en platteland verandert, het platteland wordt minder een 'puur boereengebied' en komt meer in de belangstelling van burgers. Pionierende landbouwbedrijven ontwikkelen de zogenaamde 'plattelandsverbreding' waarbij zij nieuwe diensten aanbieden, denk aan recreatie, directe verkoop van eigen producten en het aanbieden van zorg op het landbouwbedrijf. Deze ontwikkeling wordt tegenwoordig aangeduid met 'multifunctionele landbouw', een landbouw met meerdere functies naast voedselproductie voor de verwerkende bedrijven. Deze ontwikkeling past in het patroon van ondernemers die hun bedrijfsvoering veranderen als reactie op de

¹ Tot het gebied behoren het Binneneiland (Kampereiland), de Mandjeswaard, De Pieper, de Melm, het Haatland en het Buitendijks.

ontwikkelingen in de markt en hun directe omgeving. Naast de grote zuivelmarkt spelen zij in op de ontwikkelingen in de lokale markt en zij ontwikkelen nieuwe mogelijkheden door de kenmerken van het platteland en de eigen locatie te benutten. Tegelijkertijd ontwikkelt de melkveehouderij verder, het aantal bedrijven daalt en de productie per bedrijf stijgt. Ook de technologie in de melkveehouderij zet grote stappen met de melkrobot en de voerrobot. De veranderingen in de melkquotering maken dat de beperking in productie middels het melkquotum gaat verdwijnen en grotere schommelingen in de melkprijs worden verwacht.

Al deze ontwikkelingen spelen ook in het gebied Kampereiland waarbij de ligging in een deltagebied belangrijk is voor de ontwikkeling van het gebied. De locatie in de IJsseldelta betekent dat er veel rietlanden en waterlopen zijn met een hoge natuurwaarde. Dit leidt tot het toewijzen van twee Natura 2000 gebieden. Daarnaast is het gebied aangewezen als Nationaal Landschap IJsseldelta, samen met de polder Mastenbroek. In het gebied Kampereiland zijn relatief weinig bedrijven gestopt, van de 167 maximaal aanwezige bedrijven rond 1970 zijn er nog 106 actief. Een groot deel van de grond van de stoppende bedrijven is benut voor nieuwe woonwijken en industrie, er is dus beperkt grond vrijgekomen voor de blijvende bedrijven. Een tiental bedrijven in het gebied verdient met multifunctionele landbouw een deel van hun inkomen. In de jaren na 2005 groeide het beeld dat de ontwikkeling van de landbouw in het gebied een aantal serieuze uitdagingen kent. De verpachter heeft als beleid bepaalt dat zij het gebied wil behouden en de verbinding tussen de stad Kampen en het Kampereiland wil versterken.

Schaalvergroting en intensivering van de productie zijn ontwikkelingen die breed in de Nederlandse melkveehouderij plaatsvinden. Op Kampereiland wordt dit maar beperkt als wenselijk gezien door de hoge natuur- en landschapswaarden van het gebied. De Stadserven is daarom in 2010 het project Weidse Waarden gestart met als doel om bij te dragen aan het perspectief van de agrarische bedrijven op Kampereiland. Het project Weidse Waarden heeft drie thema's benoemd: 'Verbreden', 'Verdiepen' en 'Verduurzamen'. Verbreden door nieuwe inkomstenbronnen, Verdiepen door optimalisatie van de huidige bedrijfsactiviteiten en Verduurzamen door het verminderen van de milieubelasting en het verhogen van de natuurwaarde. Om een goed beeld te krijgen van de mogelijke knelpunten in de bedrijfseconomische ontwikkeling wordt de situatie van de melkveebedrijven geanalyseerd en vergeleken met landelijke referentiecijfers. Als kengetal wordt gebruik gemaakt van de VAEV, de vergoeding voor arbeid en eigen vermogen, nader uitgewerkt in paragraaf 1.2. Dit rapport analyseert de cijfers van het jaar 2013, de situatie in 2010 is eerder in beeld gebracht (Methorst, 2013). Middels een enquête als onderdeel van het promotieonderzoek 'Agrarisch ondernemen in een veranderende omgeving' zijn de beelden van de melkveehouders over hun mogelijkheden onderzocht. Onderstaand wordt van beide onderzoeken de belangrijkste informatie gegeven. Vervolgens worden de onderzoeksvragen voor dit rapport weergegeven.

1.2 Centraal kengetal: Vergoeding Arbeid en Eigen Vermogen

Dit rapport gebruikt als kenmerk om bedrijven te vergelijken de 'Vergoeding voor (eigen) Arbeid en Eigen Vermogen (VAEV)'. Dit is als volgt berekend:

(fiscale) kasstroom -/- verplichte aflossing -/- investeringsreservering

De fiscale kasstroom is Ontvangsten -/- betaalde kosten -/- vaste lasten. De basis voor de vergelijking is de normale bedrijfsvoering plus inkomsten uit ondernemers activiteiten. Inkomsten uit dienstbetrekking worden buiten beschouwing gelaten.

Dit kengetal is gekozen omdat in dit bedrag

1. alle kosten van het bedrijf verwerkt zijn
2. de aflossing voor vreemd vermogen gedaan is
3. er is een reservering gedaan om het bedrijf normaal bij de tijd te houden

Het bedrag dat dan overblijft, de VAEV, is de vergoeding voor het geleverde (eigen) werk en het eigen vermogen dat in het bedrijf aanwezig is. Uit de VAEV wordt het bedrag voor de gezinsbestedingen gehaald eventuele reserveringen voor het pensioen. Daarnaast is de VAEV de basis om reserveringen te maken voor toekomstige grotere investeringen. De reservering om het bedrijf 'normaal bij de tijd houden' is al gedaan, die reservering is echter onvoldoende middels investeringen het bedrijf een stap verder te ontwikkelen. In hoofdstuk 2 wordt verder ingegaan op de gebruikte kengetallen.

1.3 Inkomens-strategieën van melkveehouders op Kampereiland

In februari 2013 is een enquête uitgevoerd onder de melkveehouders op Kampereiland. Dit is een onderdeel van het promotieonderzoek van Agrarisch Ondernemen in een veranderende omgeving (Ron Methorst) en is een samenwerking van CAH Vilentum te Dronten met Rurale Sociologie van Wageningen Universiteit. In de enquête is gevraagd naar het beeld van de mogelijkheden om inkomen te behalen op het eigen bedrijf. Er blijken duidelijke verschillen tussen melkveehouders te zijn, binnen het totaal van 79 melkveehouders zijn 4 groepen gevonden. Er is uiteraard enige overlap tussen de groepen, maar de 4 groepen worden wel als zodanig herkend door melkveehouders en betrokkenen. Binnen de groepen zijn er ook verschillen, maar deze zijn kleiner dan de kenmerkende verschillen tussen de groepen. De groepen worden als volgt gekarakteriseerd:

Groep 1 (29 boeren): maximaal melk per ha met eigen en aangekocht voer

de locatie van het bedrijf is een plek waar ik zoveel mogelijk produceer, de beperkingen die er zijn probeer ik zoveel mogelijk op te heffen (door aanvoer van voer, techniek etc), de productie per koe en per ha is hoog.

Groep 2 (21 boeren): balans van melk per ha op basis van eigen ruwvoer

de locatie van het bedrijf is een plek waar ik zo goed mogelijk in evenwicht produceer met de beperkingen die er zijn. Ik beschik over een hoeveelheid middelen (land, arbeid, vee) en ik probeer vervolgens binnen die beperkingen zo goed mogelijk te produceren. De voeropbrengst van de beschikbare grond bepaalt voor een belangrijk deel mijn melkproductie en ik ben voorzichtig met het aankopen van bijproducten en krachtvoer

Groep 3 (21 boeren): naast melk wellicht ook inkomen uit andere (ondernemers) activiteiten

de locatie van het bedrijf zelf biedt mij, naast het produceren van melk, ook de mogelijkheid om op een andere manier geld inkomen te verdienen, hierbij gebruik ik de locatie en de middelen die wij ter plekke hebben (arbeid etc), de manier van boeren lijkt erg op die van groep 2

Groep 4 (8 boeren): het melkveebedrijf gaat stoppen

de locatie is voor mij een plek waar ik woon, de melkproductie gaat waarschijnlijk stoppen, ik heb dan inkomen uit 'pensioen' of andere activiteiten, de manier van boeren lijkt op groep 2

1.4 Conclusies analyse 2010

Voor 2010 blijkt dat het gemiddelde Kampereiland bedrijf een lager financieel resultaat heeft dan een vergelijkbaar referentiebedrijf buiten Kampereiland (Methorst, 2013). De VAEV (vergoeding voor geleverde arbeid en het eigen vermogen) is € 20.000 lager, voor de groep die zichzelf als 'blijver' ziet is dit zelfs € 25.000 lager. De VAEV in het jaar 2010 was onvoldoende om naast de gezinsbestedingen de noodzakelijke reservering voor toekomstige investeringen te kunnen doen. Er was geen volledige saldo berekening beschikbaar zodat er geen eenduidige oorzaak voor de lagere VAEV te vinden was. Wel blijkt dat het gemiddelde bedrijf op Kampereiland hogere kosten maakt voor voer en meststoffen. Daarnaast zijn er uiteraard (zoals ook bij de referentiebedrijven) grote verschillen tussen de bedrijven op Kampereiland in de financiële resultaten. De verschillen in bedrijfsomvang nemen ook toe op Kampereiland. De projectgroep constateerde een groeiende dynamiek in de bedrijfsontwikkeling in de periode 2005 – 2012 ten opzichte van de 20 jaar daarvoor.

1.5 Onderzoeksvragen

Dit rapport beantwoordt drie hoofdvragen:

1. Hoe is de bedrijfseconomische situatie van de melkveehouderij op Kampereiland in 2013 vergeleken met een landelijk referentiebedrijf
2. Hoe is de ontwikkeling van de bedrijfseconomische situatie van de melkveehouderij op Kampereiland tussen 2010 en 2013
3. Wat zijn de bedrijfseconomische verschillen tussen de bedrijfsstrategieën van melkveebedrijven op Kampereiland

2 Werkwijze en opzet van de analyse

In dit project wordt samengewerkt met de accountantskantoren Alfa, Baker Tilly Berk en Countus. In het voorjaar van 2012 zijn 73 bedrijven (relaties van de accountantskantoren) aangeschreven waarna 46 melkveehouders toestemming gaven om hun gegevens te mogen gebruiken. Vanwege individuele bijzonderheden zijn voor de analyse van 2010 de gegevens van 43 bedrijven gebruikt. Deze groep vertegenwoordigt de hele breedte van bedrijfsomvang die op Kampereiland aanwezig is en alle deelgebieden van Kampereiland e.o. Bij de analyse van 2013 bleken 4 bedrijven niet representatief of niet beschikbaar zodat de gegevens van 39 bedrijven zijn gebruikt. De gegevens zijn per accountantskantoor verzameld en vervolgens aangeleverd bij CAH Vilentum. Na een controle zijn de gegevens samengevoegd in een databestand voor verwerking.

2.1 Welke cijfers zijn verzameld

Voor de analyse van 2013 worden de fiscale jaarcijfers gebruikt. Het doel van dit onderzoek is om het rendement van het melkveebedrijf te bepalen. Een inkomen uit dienstbetrekking is daarom buiten de cijfers gehouden. Wel meegenomen zijn inkomsten uit activiteiten waarvoor vanuit het bedrijf gefactureerd wordt. In een overzicht gezet zijn de volgende cijfers beschikbaar:

Bedrijfsgegevens

Ha totaal, ha gras, ha pacht, ha eigendom
Melkquotum totaal, quotum eigendom
Melkproductie totaal, meetmelk
Aantal melkvee, aantal jongvee/10 melkvee, meetmelk/koe, meetmelk/ha
Leeftijd bedrijfshoofd, aantal personen in leiding, leeftijd stal
Moderniteit machines en inventaris (boekwaarde/aanschafwaarde)
Vreemd vermogen, verplichte aflossing
Bewerkingskosten
(Loonwerk + Bet.Arbeid + Onderhoud machines + Diesel + Afschrijving machines)
Variabele kosten als gebruikt voor de analyse 2010
(Loonwerk + Bet.Arbeid + Diergezondheid + Energie + Kunstmest + Krachtvoer + Ruwvoer)

Economische gegevens

Totaal opbrengsten melkvee	a
Totaal opbrengst niet-melkvee	b
Totaal opbrengsten	$C = a + b$
Totaal voerkosten	d
Totaal veekosten	e
Totaal kosten voedergewassen	f
Totaal toegerekende kosten	$G = d + e + f$
Totaal betaalde niet-toegerekende kosten excl rente	H
Beschikbaar voor HARR (huur, afschrijving, rente en resultaat)	$I = C - G - H$
Pacht	j
Afschrijving quotum	k
Afschrijving gebouwen+ installaties	l
Afschrijving machines	m
Totaal huur, afschrijving, rente	$N = j + k + l + m$
Fiscaal resultaat	$O = I - N$
Afschrijvingen	$P = k + l + m$
Kasstroom	$Q = O + P$
Verplichte aflossing	r
Investeringsreservering	s
VAEV	$T = Q - r - s$

Puntsgewijs nog aanvullende informatie:

- Alle bedragen in dit rapport zijn exclusief BTW, voor deelnemers aan de landbouwregeling zijn de bedragen gecorrigeerd.
- De investeringsreservering is een berekende post afhankelijk van de melkproductie

tot 400.000 kg melk	4.0 cent per kg melk
400-550.000 kg melk	3.3 cent per kg melk
550-800.000 kg melk	3.0 cent per kg melk
boven 800.000 kg melk	2.5 cent per kg melk

De investeringsreservering is het bedrag dat gereserveerd moet worden om normaal onderhoud aan gebouwen en machines te kunnen doen, ofwel om het bedrijf 'normaal bij de tijd te houden'. De lagere bedragen voor grotere bedrijven worden veroorzaakt door schaalvoordelen.

- Energiekosten zijn voor gas en elektra, inclusief privé
- Vreemd vermogen: de aflossing van 2014 is al verrekend met het vreemd vermogen
- De verplichte aflossing van het referentie bedrijf is gebaseerd op 5% (aflossen in 20 jaar)
- Leeftijd van de stal is gemaximeerd op 40 jaar en is gecorrigeerd voor renovaties na 2004.
- Moderniteit machines en inventaris is berekend middels boekwaarde / aanschafwaarde

2.2 Welke groepen zijn er gemaakt binnen Kampereiland

Voor de analyse in dit rapport zijn de gemiddelde cijfers bepaald van de volgende (deel)groepen:

KE Totaal	Alle deelnemende bedrijven op Kampereiland	(39 stuks)
KE Blijft !	De bedrijven die zelf aangeven dat hun bedrijf zal blijven	(28 van de 39)
KE Blijft ?	De bedrijven die zelf (nog) niet weten of het bedrijf blijft	(11 van de 39)
Melk max	Met maximale totale melkproductie inkomen denken te halen	(15 van de 39)
Melk balans	Met maximaal melk uit eigen voer inkomen denken te halen	(14 van de 39)
Melk plus	Naast melk inkomen uit andere activiteit denken te halen	(8 van de 39)

Daarnaast zijn in de bijlage nog tabellen opgenomen van de groepen naar omvang van het quotum. Dit is ingedeeld naar tot 5 ton melk (12), 5-7,5 ton melk (18) en meer dan 7,5 ton melk (9). Deze tabellen worden in de tekst niet besproken.

2.3 Referentie gegevens

De referentiegegevens zijn aangedragen door LEI Wageningen UR en zijn afkomstig uit het Bedrijven Informatie Net (BIN). Hiervoor worden van een groot aantal bedrijven, verspreid over Nederland, gedetailleerde gegevens bijgehouden. Jaarlijks wordt, volgens een steekproef, een aantal deelnemende bedrijven vervangen. De basiskeuze is om een referentiebedrijf te zoeken dat past bij de bedrijfsstructuur zoals die op Kampereiland voorkomt. Op basis van de postcodes van de deelnemende melkveehouders zijn uit de Landbouwtelling alle melkveebedrijven in dit postcodegebied geselecteerd, dit zijn er 78 voor 2013. Voor elk van deze 78 bedrijven zoekt de gebruikte methode de drie best gelijkende bedrijven uit het BIN. De methodiek berekent een 'afstand' tussen het KE-bedrijf en elk beschikbaar BIN-bedrijf op basis van de verschillen op de geselecteerde kenmerken tussen het KE-bedrijf en het BIN-bedrijf. Het BIN-bedrijf met de kleinste 'afstand' past het best en zo is er ook een nummer twee en een nummer drie. Via een omrekening wordt een weging van 1 (voor elk KE-bedrijf) verdeeld over de drie best passende BIN-bedrijven waarbij het best passende BIN-bedrijf de hoogste weging krijgt (een verdeling kan bijvoorbeeld 0,45, 0,35 en 0,20 zijn maar ook 0,60, 0,25 en 0,15 is mogelijk). In de praktijk kan dus een bedrijf in het BIN netwerk voor meerdere bedrijven als 1^e, 2^e of 3^e referentiebedrijf gekozen worden. Tevens is het mogelijk dat een melkveebedrijf op Kampereiland deelneemt aan het Bedrijfsinformatienetwerk en dus meedoet in zowel het gemiddelde

referentiebedrijf als het gemiddelde Kampereiland bedrijf. Het mogelijk effect hiervan als gering ingeschat door de projectgroep.

Bij deze vergelijking blijken uiteindelijk 20 verschillende BIN-bedrijven 1 of meer keren gekozen te zijn. Hun gemiddelde totale weging is dan 3,9 (78/20). De resultaten van deze 20 BIN-bedrijven worden ten slotte gemiddeld, rekening houdend met de verschillen in weging per BIN-bedrijf. Deze gemiddelden zijn de LEI-referentiebedrijven voor respectievelijk de jaren 2010 en 2013. Dit geeft een accuraat beeld van een vergelijkbaar referentiebedrijf. Pacht is niet meegenomen als kenmerk omdat we zoeken naar een vergelijkbaar bedrijf wat betreft opzet. Eventuele verschillen zijn dan ook beter te verbinden met de uitgangssituatie van het bedrijf.

Het referentiebedrijf 2010 en het referentiebedrijf 2013 is dus niet opgebouwd op basis van dezelfde melkveebedrijven. Het is dus niet zo dat het referentiebedrijf van 2010 vergeleken kan worden met het referentiebedrijf van 2013 om de ontwikkeling van het referentiebedrijf te bepalen. Het zijn twee onafhankelijk bepaalde referentiebedrijven wat voor zowel 2010 als 2013 wat betreft bedrijfsomvang lijkt op het gemiddelde Kampereiland bedrijf.

2.4 Belangrijk voor het interpreteren van cijfers

Het gemiddelde is het rekenkundig gemiddelde over alle waarnemingen. In een ideale situatie zijn er evenveel bedrijven boven het gemiddelde als onder het gemiddelde. Dit is in realiteit meestal niet het geval. Er zijn manieren om de variatie en invloed op het gemiddeld in beeld te brengen: 'standaard afwijking' en 'scheefheid'. Daarnaast kan bepaald worden of de verschillen tussen de groepen significant zijn. Verder is er een minimale groepsgrootte nodig. Deze punten worden hieronder uitgewerkt.

2.4.1 Verschillen tussen bedrijven

Standaard afwijking is een maat voor de spreiding van de bedrijven rondom het gemiddelde. Een grote standaardafwijking betekent dat er grote verschillen tussen de bedrijven zijn. Als vuistregel geldt dat 2/3 van de bedrijven binnen 1 maal de standaardafwijking boven en beneden het gemiddelde ligt. De standaardafwijking voor het gemiddelde bedrijf op Kampereiland is groot. Dat betekent dus dat de verschillen binnen Kampereiland groot zijn. Onderstaand is voor een aantal kenmerken de gemiddelde waarde en de standaardafwijking gegeven.

	Gem	Std. Afw
Tot land (ha)	44,4	15,8
Eigendom (ha)	3,2	4,4
Totaal meetmelk (kg)	631.203	268.733
Moderniteit machines+inventaris	41	59
Vreemd vermogen	312.476	304.925
Bewerkingskosten	51.138	24.833
Kasstroom	97.744	43.997
VAEV	53.209	37.084
Tot voerkosten /100 kg	9,9	1,9
Tot veekosten /100 kg	3,2	0,7
Tot gewaskosten /100 kg	1,6	0,3
Tot toegerekend kosten /100 kg	14,8	2,2
Tot niet toegerekende kosten /100 kg	11,5	3,6
HARR /100 kg	23,3	3,7
Tot huur-afschrijving-rente /100 kg	13,6	5,3
Fiscaal Resultaat /100 kg	9,7	5,1
Kasstroom /100 kg	15,8	3,4
VAEV /100 kg	8,8	4,9

2.4.2 Effect van een klein aantal afwijkende bedrijven

Een beperkt aantal bedrijven kan het gemiddelde sterk beïnvloeden. Een paar grote bedrijven trekken het gemiddelde omhoog (positieve scheefheid) en een paar kleine bedrijven trekken het gemiddelde juist omlaag (negatieve scheefheid). In de gegevens over Kampereiland is er over het algemeen sprake van een positieve scheefheid. Een klein aantal bedrijven trekt het gemiddelde omhoog. Ofwel: er zitten **meer bedrijven onder het gemiddelde dan erboven**. De volgende posten hebben een opvallend hoge positieve scheefheid bij de gemiddelde cijfers van alle bedrijven:

totaal ha land, totaal ha pacht, totaal quotum, aantal melkkoeien,
moderniteit van machines en inventaris, omzet en aanwas, toeslag,
werk voor derden, tweede tak, overige opbrengsten, totaal veekosten,
loonkosten, betaalde arbeid, loonwerk, onderhoud, totaal niet toegerekende kosten
kasstroom en VAEV

Negatief scheef komt maar heel beperkt voor en als het voorkomt heeft het een klein effect.

2.4.3 Minimale groepsgrootte

Voor het berekenen van een groepsgemiddelde is het belangrijk dat er een minimaal aantal bedrijven in verwerkt zijn. Voor dit rapport is de minimaal te hanteren groepsgrootte vastgesteld op 8 bedrijven. Bij een kleiner aantal bedrijven is enerzijds het gemiddeld niet betrouwbaar genoeg en anderzijds bestaat het risico dat kenmerken van individuele bedrijven herleidbaar zijn.

3 Kampereiland 2013 vergeleken met het referentiebedrijf

Voor de vergelijking met het referentiebedrijf zijn er drie groepen gemaakt: het gemiddelde melkveebedrijf van Kampereiland totaal, het gemiddelde van de Kampereiland bedrijven waarvan de ondernemer zelf aangeeft dat ze melkveebedrijf blijven en het gemiddelde van de bedrijven op Kampereiland waarvan de ondernemer zelf aangeeft niet te weten of het bedrijf blijft. Tabel 1 geeft de algemene kenmerken van de bedrijven weer, Tabel 2 geeft de opbrengsten van de bedrijven, Tabel 3 de kosten en Tabel 4 de uitwerking naar het financieel resultaat. De financiële gegevens worden weergegeven als gemiddelde per bedrijf en als gemiddelde per 100 kg meetmelk.

In vergelijking met het referentiebedrijf levert het gemiddelde KE bedrijf in 2013 57.000 kg minder meetmelk. De productie per koe en per ha zijn iets lager dan bij het referentiebedrijf. Opvallend is dat het gemiddelde bedrijf op Kampereiland meer mensen heeft die verbonden zijn aan het bedrijf: 2,3 versus 1,6 personen. De reden hiervoor is niet eenduidig te herleiden. Het kan zijn dat er mensen betrokken zijn die hun inkomen (deels) elders behalen maar wel onderdeel zijn van bedrijf. Het vreemd vermogen van het gemiddelde KE bedrijf is ruim 3 ton, ruwweg de helft van het referentiebedrijf. Dit is logisch gezien de pachtsituatie waardoor er geen vreemd vermogen nodig is voor de grond. De verschillen op Kampereiland zijn groot. De standaard afwijking is ook 3 ton. Dit betekent dat 2/3 van de bedrijven tussen 0 en 6 ton vreemd vermogen heeft. De bewerkingskosten (kosten voor het winnen van voer van het land) zijn voor het KE bedrijf € 4000 hoger.

Tabel 1 Kenmerken gemiddelde melkveebedrijf Kampereiland en het referentiebedrijf voor 2013

	Ref tot ¹⁾ gem	KE Totaal gem n=39	KE blijft ! gem n=28	KE blijft ? gem n=11
Aantal bedrijven	78	39	28	11
Tot land (ha)	47,1	44,4	47,9	35,5
Eigendom (ha)	38,4	3,2	4,0	1,4
Quotum eig. (kg)	591.523	610.580	639.195	537.741
Melkproductie tot (kg)	652.761	605.867	633.548	535.406
Meetmelk (kg)	688.742	631.203	658.532	561.640
Melkkoeien (stuks)	79,9	74,8	78,9	64,4
Jongvee/10 koeien (stuks)	7,4	6,4	6,5	6,1
Meetmelk per koe 2013	8.620	8.377	8.271	8.649
Meetmelk per ha 2013	14.620	14.380	13.841	15.750
Leeftijd bedrijfshoofd	49	50	50	50
Personen in leiding	1,6	2,3	2,5	1,9
Leeftijd stal (jaren)	-	12	10	16
Moderniteit mach+inventaris	31	41	47	26
Vreemd Vermogen	666.866	312.476	366.786	174.233
Verplichte aflossing (5% bij Ref)	33.343	24.821	25.553	22.959
Bewerkingskosten ²⁾	47.147	51.138	53.979	43.906
Bewerkingskosten/100kg	7,2	8,3	8,4	7,9

1) Bron referentiebedrijf: LEI-Wageningen UR

2) Loonwerk, betaalde arbeid, onderhoud machines, diesel, afschrijving machines

Uit Tabel 2 blijkt dat het KE bedrijf € 12.000 minder opbrengsten heeft waarvan € 8.000 door lagere opbrengsten van het melkvee en € 4.000 door lagere overige opbrengsten. Bij alle bedrijven zijn de opbrengsten uit een tweede tak beperkt van omvang.

Tabel 2 Opbrengsten melkveebedrijf Kampereiland met het referentiebedrijf voor 2013, gemiddelden per bedrijf en per 100 kg meetmelk

	Ref tot		KE Totaal		KE blijft !		KE blijft ?	
	gem	/100kg	gem	/100kg	gem	/100kg	gem	/100kg
Melk	266.675	40,6	249.139	39,4	260.169	39,6	221.064	39,0
Verlease	477	0,1	4.490	0,8	5.481	0,9	1.968	0,4
Omzet&aanwas	19.397	3,0	23.304	3,8	25.250	3,9	18.351	3,4
Ruwvoer	3.597	0,5	1.260	0,3	1.747	0,4	21	0,0
Mestaanvoer	-	-	152	0,0	168	0,0	113	0,0
Overige opbrengsten vee	760	0,1	4.167	1,0	4.317	1,1	3.785	0,8
Totaal opbrengst melkvee	290.906	44,3	282.513	45,3	297.132	46,0	245.301	43,6
Bedrijfstoeslag	21.054	3,2	20.045	3,3	21.002	3,4	17.608	3,1
Werk voor derden	778	0,1	717	0,1	861	0,1	351	0,1
Tweede tak	619	0,1	1.092	0,2	602	0,1	2.339	0,5
Overige opbrengsten	5.240	0,8	3.728	0,7	4.311	0,8	2.244	0,4
Totaal opbr. niet-melkvee	29.515	4,5	25.582	4,3	26.776	4,4	22.542	4,1
Totaal opbrengsten	320.421	48,8	308.095	49,6	323.909	50,3	267.844	47,7

Bron referentiebedrijf: LEI-Wageningen UR

Tabel 3 geeft de kosten weer, hierin is te zien dat een deel van de lagere opbrengsten van het KE bedrijf (- € 12.000) wordt gecompenseerd door lagere kosten zodat het uiteindelijke verschil in HARR uitkomt op € 6.000. Kijkend naar de kosten en opbrengsten van het melkveebedrijf is er voor het jaar 2013 sprake van betrekkelijk kleine verschillen tussen het referentiebedrijf en het KE bedrijf. Vooral als we kijken naar de groep bedrijven op KE die verwacht te blijven (KE Blijft!) is er feitelijk weinig verschil in HARR. De post HARR is het bedrag wat beschikbaar is om de productiefactoren van te betalen. Opvallend is de duidelijk hogere post loonwerk. Als we dit bekijken in relatie tot het totaal aan bewerkingskosten (Tabel 1) dan wordt het verschil weer kleiner. De bewerkingskosten omvat loonwerk + betaalde arbeid (niet in dienstverband) + onderhoud machines + diesel + afschrijving machines. Door de grote huiskavels is het voor KE bedrijven waarschijnlijk eerder interessant om een loonwerker in te schakelen.

Tabel 4 geeft weer hoe vanuit HARR de stap gemaakt wordt naar het fiscaal resultaat, de kasstroom en de VAEV (vergoeding arbeid en eigen vermogen), zowel in Euro per bedrijf als in Euro per 100 kg meetmelk. Voor het gemiddelde KE bedrijf en het gemiddelde bedrijf KE Blijft! is het totaal van de kosten voor de productiefactoren (huur, afschrijving en rente) hoger dan voor het referentiebedrijf. Dit leidt tot een lager fiscaal resultaat. Door de lagere afschrijvingen van het KE bedrijf is er voor de KE bedrijven ook een lagere kasstroom. Die kasstroom is voor het KE bedrijf dat denkt te blijven €3.500 hoger dan voor het KE bedrijf dat niet weet of het blijft. het gemiddelde KE bedrijf heeft een kasstroom die € 20.000 lager is dan die van het referentiebedrijf. Op VAEV niveau is dit verschil teruggebracht tot € 11.000, dit wordt veroorzaakt door de lagere verplichte aflossing van het KE bedrijf wat samenhangt met het lagere vreemd vermogen. De vergoeding voor de ingezette arbeid en het eigen vermogen is daarmee voor 3 groepen KE bedrijven € 9.000 tot € 12.000 lager dan die voor het referentiebedrijf.

Tabel 3 Kosten melkveebedrijf Kampereiland met het referentiebedrijf voor 2013, gemiddelden per bedrijf en per 100 kg meetmelk

	Ref tot		KE Totaal		KE blijft !		KE blijft ?	
	gem	/100kg	gem	/100kg	gem	/100kg	gem	/100kg
Totaal opbrengsten	320.421	48,8	308.095	49,6	323.909	50,3	267.844	47,7
Krachtvoer	49.848	7,6	52.067	8,2	55.661	8,5	42.917	7,5
Bijproducten	4.580	0,7	5.072	0,7	5.494	0,8	3.997	0,6
Ruwvoer	9.520	1,5	5.076	0,7	3.735	0,5	8.489	1,4
Ruwvoer mutatie	380	0,1	-1.085	-0,1	-1.178	-0,1	-847	-0,1
Melkpoeder	4.671	0,7	1.265	0,2	1.519	0,2	616	0,1
Overig voer	-	-	1.318	0,2	1.465	0,2	943	0,1
Totaal voerkosten	69.000	10,5	63.712	9,9	66.696	10,1	56.116	9,6
Veearts	8.520	1,3	9.059	1,5	9.501	1,5	7.935	1,4
Veeverbetering	6.152	0,9	5.456	0,8	5.544	0,8	5.233	0,9
Vee overig	3.648	0,6	1.220	0,2	1.383	0,2	805	0,2
Strooisel	3.376	0,5	3.352	0,5	3.612	0,5	2.689	0,5
Mestafvoer	178	0,0	743	0,1	681	0,1	899	0,1
Overige kosten	94	0,0	650	0,1	479	0,1	1.085	0,2
Totaal veekosten	18.320	2,8	20.480	3,2	21.201	3,2	18.647	3,2
Kunstmest	7.456	1,1	7.549	1,2	7.787	1,2	6.941	1,3
Zaaizaad	2.433	0,4	1.414	0,2	1.666	0,2	774	0,1
Gewasbescherming	-	-	704	0,1	757	0,1	571	0,1
Overig gewaskosten	-	-	655	0,1	718	0,1	493	0,1
Totaal gewaskosten	9.890	1,5	10.322	1,6	10.928	1,6	8.779	1,6
Totaal toeger. kosten	97.210	14,8	94.514	14,8	98.825	14,9	83.541	14,4
Loonkosten	0	0,0	401	0,1	559	0,1	0	0,0
Betaalde arbeid	3.064	0,5	1.051	0,2	981	0,2	1.230	0,2
Loonwerk	11.318	1,7	18.776	2,9	19.623	3,0	16.621	2,9
Energie	5.064	0,8	5.879	1,0	6.464	1,1	4.389	0,8
Onderhoud geb+inst	10.287	1,6	9.396	1,5	10.193	1,6	7.368	1,3
Onderh mach+diesel	18.841	2,9	15.943	2,7	17.338	2,8	12.393	2,4
Eigendomslasten	3.892	0,6	5.283	0,9	5.914	0,9	3.674	0,7
Algemene kosten	20.840	3,2	13.537	2,3	15.141	2,5	9.453	1,7
Totaal niet-toeger kosten	73.305	11,2	70.266	11,5	76.213	12,2	55.129	9,9
HARR	149.906	22,8	143.315	23,3	148.871	23,2	129.173	23,5

Bron referentiebedrijf: LEI-Wageningen UR

Tabel 4 Resultaat melkveebedrijf Kampereiland met het referentiebedrijf voor 2013, gemiddelden per bedrijf en per 100 kg meetmelk

	Ref tot		KE Totaal		KE blijft !		KE blijft ?	
	gem	/100kg	gem	/100kg	gem	/100kg	gem	/100kg
HARR	149.906	22,8	143.315	23,3	148.871	23,2	129.173	23,5
Huur	-	-	374	0,1	298	0,1	566	0,1
Pacht	6.044	0,9	26.710	4,6	27.910	4,7	23.653	4,5
Geleasde melk	3.451	0,5	2.085	0,3	2.722	0,4	465	0,1
Afschrijving quotum	15.827	2,4	9.168	1,4	9.296	1,4	8.841	1,4
Afschrijving geb+inst	19.037	2,9	14.916	2,2	17.419	2,5	8.546	1,5
Afschrijving mach	13.924	2,1	15.362	2,5	16.035	2,5	13.648	2,4
Rente langlopend	22.706	3,5	15.925	2,4	18.565	2,8	9.206	1,5
Rente kort	-	-	851	0,2	965	0,2	563	0,1
TOT huur, afsch, rente	80.988	12,3	85.017	13,6	92.912	14,5	64.922	11,4
Fiscaal Resultaat	68.918	10,5	58.298	9,7	55.960	8,7	64.251	12,1
Afschrijvingen	48.788	7,4	39.446	6,1	42.750	6,5	31.035	5,3
Kasstroom	117.706	17,9	97.744	15,8	98.710	15,2	95.286	17,4
Investeringsreserv	19.854	3,0	19.713	3,8	20.679	3,9	17.256	3,6
Verplichte aflossing (5% bij Ref)	33.343	5,1	24.821	3,2	25.553	3,2	22.959	3,2
VAEV	64.509	9,9	53.209	8,8	52.478	8,1	55.071	10,6

Bron referentiebedrijf: LEI-Wageningen UR

3.1 Conclusies

Er is een duidelijk verschil tussen het KE bedrijf en het referentiebedrijf voor het financieel resultaat in 2013. Dit geldt voor het gemiddelde KE bedrijf, voor het KE bedrijf dat verwacht wel te blijven en voor het KE bedrijf dat verwacht niet te blijven. Het verschil kan voor een klein deel verklaard door een verschil in kosten en opbrengsten (HARR), voor de groep KE Blijft! is er op HARR niveau echter geen verschil met het referentiebedrijf. Er ontstaat een verschil in de kosten voor huur, afschrijving en rente, deze kosten zijn hoger voor het KE bedrijf (+ € 12.000 voor het bedrijf KE Blijft!). Een hoger rentepercentage voor de pachtbedrijven speelt hierin waarschijnlijk een rol, zeker bij een lage rentestand heeft het referentiebedrijf hier meer voordeel. Daarnaast heeft het KE bedrijf een lagere post afschrijvingen waardoor het verschil in kasstroom met het referentiebedrijf groter wordt (- € 19.000 voor KE Blijft!). De investeringsreservering is gelijk door de gelijke bedrijfsomvang, de verplichte aflossing is voor KE bedrijven lager (- € 8.000 voor KE Blijft!). Uiteindelijk heeft het gemiddelde KE bedrijf € 11.000 lagere vergoeding voor arbeid en eigen vermogen, voor KE blijft! is dit € 12.000 lager en voor KE Blijft? € 9.000. Het referentiebedrijf heeft een groter bedrag verplichte aflossing en afschrijving. De lagere aflossing is enerzijds te interpreteren als een voordeel voor het KE bedrijf, anderzijds is een aflossing ook een verhoging van het eigen vermogen. Een hoger eigen vermogen draagt weer bij aan de mogelijkheid voor toekomstige investeringen. In dat perspectief bouwt het referentiebedrijf sterker aan het eigen vermogen dan het KE bedrijf.

2013 was een goed jaar voor de melkveehouderij waardoor een positieve VAEV ontstaat. Het bedrag van ruim € 50.000 maakt het mogelijk een reservering te doen, bij een privé onttrekking van € 30.000 is er nog ruim € 20.000 over. Bij het referentiebedrijf is dit bedrag € 35.000. Het aantal mensen dat aan het bedrijf verbonden is ligt hoger voor het KE bedrijf, ofwel: meer mensen delen mee in het resultaat. Voor een goed melkveejaar als 2013 valt verder op dat er nog niet veel ruimte is voor extra reserveringen.

4 Ontwikkeling 2010-2013 van melkveehouderij Kampereiland

Tabel 5 geeft een overzicht van de gegevens van de 3 groepen bedrijven op Kampereiland voor 2010 en voor 2013. Voor de bedrijven op Kampereiland gaat het om vrijwel dezelfde bedrijven waardoor er een directe vergelijking mogelijk is van het jaar 2010 met het jaar 2013. Als er een verandering is komt het doordat de bedrijven zelf veranderd zijn. Het referentiebedrijf van 2010 en het referentiebedrijf van 2013 is ook weergegeven. Het referentiebedrijf is echter niet voor beide jaren gebaseerd op dezelfde groep bedrijven. Het zijn twee afzonderlijk bepaalde referentiegroepen, 1 die past bij het Kampereiland bedrijf van 2010 en 1 die past bij het Kampereiland bedrijf van 2013.

Uit hoofdstuk 3, de vergelijking van KE 2013 met referentie 2013, is gebleken dat het KE bedrijf op HARR niveau gelijk is aan het referentiebedrijf. We kunnen die vergelijking voor 2010 niet maken aangezien voor dat jaar niet de complete set gegevens beschikbaar is. Wel kunnen we de selectie van variabele kosten die in 2010 genomen is vergelijken. Deze is opgenomen in tabel 5. Daaruit blijkt dat het verschil in die selectie van variabele kosten kleiner is geworden. Waar er in 2010 € 15.000 verschil was met het referentiebedrijf van 2010 is het verschil met het referentiebedrijf in 2013 een € 4.000. Voor de groep KE Blijft! is die selectie aan variabele kosten € 8.000 hoger dan het referentiebedrijf voor 2013.

Tabel 5 vergelijking 2010-2013 voor melkveehouderij Kampereiland en het referentiebedrijf

	KE totaal		KE blijft !		KE ?		Referentie ²⁾	
	2010	2013	2010	2013	2010	2013	2010	2013
aantal bedrijven	43	39	30	28	13	11		
opp cultuurgrond (ha)	44	44	47	48	39	35	47	47
ha eigendom	3	3	4	4	1	1	32	38
Melkquotum	585.315	610.580	600.986	639.195	549.151	537.741	595.680	591.523
Melkproductie	583.322	605.867	592.521	633.548	562.095	535.406	595.578	652.761
vreemd vermogen	340.276	312.476	342.055	366.786	336.168	174.233	774.965	666.866
aantal melkvee	71	75	73	79	66	64	76	80
aantal jongvee 0-2	47	48	50	52	38	39	55	59
melkprod / koe	8.111	8.100	7.961	8.033	8.457	8.309	7.868	8.170
melkprod / ha	13.121	13.648	12.588	13.228	14.352	15.090	12.613	13.856
kasstroom	73.193	97.744	71.710	98.710	76.616	95.286	106.979	117.706
invest reserv	18.990	19.713	19.332	20.679	18.201	17.256	17.867	19.854
verplichte aflossing	23.953	24.821	26.120	25.553	18.954	22.959	38.748	33.343
VAEV	30.250	53.209	26.258	52.478	39.462	55.071	50.363	64.509
bedrijfstoeslag	20.881	20.045	21.834	21.002	18.680	17.608	20.918	21.054
omzet uit tweede tak	588	1.092	567	602	638	2.339	683	619
selectie var kosten ¹⁾	77.895	103.443	81.199	108.067	70.271	91.672	62.765	99.750

¹⁾ loonwerk, ov bet arbeid, gezondheidskosten, energie, kunstmest, krachtvoer, ruwvoer, bijproducten

²⁾ Bron referentie LEI-Wageningen UR, voor 2010 en 2013 gaat het niet om dezelfde bedrijven, deze zijn dus niet rechtstreeks te vergelijken

In de analyse van het jaar 2010 bleek het KE bedrijf hogere kosten te maken ten opzichte van het referentiebedrijf. Voor het jaar 2013 zien we dat de kosten op een vergelijkbaar niveau liggen. Als we de productiefactoren land en kapitaal buiten beschouwing laten is er voor het jaar 2013 sprake van

een gelijke economische situatie voor het KE bedrijf en het referentiebedrijf. Een duidelijke oorzaak voor deze ontwikkeling is niet eenduidig. Het jaar 2013 is nog te vroeg om eventuele effecten van het project Weidse Waarden te kunnen zien. De projectgroep denkt dat de veranderingen in het pachtbeleid van de eigenaar van de gronden sinds 2005 een rol speelt (onder andere de mogelijkheid tot samenwerkingsverbanden en het onderling verhandelbaar maken van de pachtrechten).

De inkomsten uit tweede tak zijn ook in 2013 beperkt, hoewel ze voor de groep KE Blijft? 4 keer hoger zijn geworden in 2013, van € 638 naar € 2.339. Ook hiervoor is het nog te vroeg om het effect van Weidse Waarden te kunnen meten.

4.1 Conclusie

In 2010 had het gemiddelde KE bedrijf hogere kosten dan het referentiebedrijf. In 2013 liggen de kosten op een vergelijkbaar niveau. Voor de bedrijfstechnische uitgangspunten heeft het gemiddelde KE bedrijf in 2013 daarmee een vergelijkbare situatie als het referentiebedrijf. Bij de kosten voor de productiefactoren land en kapitaal is er wel een verschil zichtbaar in 2013. Het KE bedrijf heeft hogere kosten voor rente en pacht.

Het betreft de cijfers van 2 jaren, er is geen langjarige reeks waarin een duidelijke trend zichtbaar is. In de bespreking met de financieel experts van de projectgroep wordt het beeld dat het gemiddelde KE bedrijf sterker wordt wel herkend. De positieve economische ontwikkeling van de melkveehouderijbedrijven die al gesignaleerd werd in het rapport over 2010 heeft zich doorgezet. De veranderingen in het pachtbeleid zoals het overnemen van pachtrechten en de mogelijkheid om samen te kunnen werken heeft mogelijkheden geboden. Bedrijven hebben wellicht mede door deze veranderingen in het pachtbeleid kansen gezien om de positie van het bedrijf te versterken. Het is hierbij goed om in beeld te houden dat er grote verschillen zijn binnen Kampereiland. Dit betekent dat er een groep is die betere financiële resultaten heeft en ook een groep die mindere financiële resultaten heeft.

Het effect van het project Weidse Waarden is voor het jaar 2013 nog niet te meten, daarvoor is het nog te vroeg. De effecten van keuzes als het opwekken van energie, inkomsten naast het melkveebedrijf of inkomsten uit vermarkting van eigen producten zijn niet op een termijn van 2 jaar na de start van het project Weidse Waarden al zichtbaar.

5 Verschillen tussen inkomens strategieën op Kampereiland

Het is interessant om de bedrijven binnen Kampereiland te vergelijken aan de hand van de verschillende strategieën die de bedrijven volgen. Er zijn 4 strategieën gevonden op basis van een enquête in februari 2013 die verschillen in het beeld dat de ondernemer zelf heeft van de mogelijkheden om met het eigen bedrijf een inkomen te kunnen (blijven) behalen. De vier groepen zijn: Melk max, Melk balans, Melk plus en Melk stop. Melk max: zoveel mogelijk melk van het bedrijf; Melk balans: melk produceren op basis van eigen ruwvoer; Melk plus: naast melk wellicht ook een andere tak voor inkomen en Melk stop: het bedrijf gaat stoppen. Voor een uitgebreidere beschrijving van de enquête en de uitkomsten zie paragraaf 1.3. Binnen het totaal van 39 bedrijven bleken 2 bedrijven te gaan stoppen. De overige bedrijven zijn verdeeld over de 3 strategieën (Melk stop wordt verder niet meegenomen). Voor die 3 strategieën kunnen gemiddelden uitgerekend worden. Belangrijk is dat het gaat om de strategie die men als mogelijkheid ziet. De strategie hoeft nog niet op dit moment al actief gehanteerd te zijn.

Tabel 6 geeft de gemiddelde kenmerken van de bedrijven die passen bij de 3 strategieën. Opvallend is dat het typerende verschillen zijn, er is duidelijk onderscheid tussen de groepen. De Melk max groep heeft de hoogste productie totaal, per koe en per ha. Die productie per ha is overigens nog niet extreem hoog met nog geen 17.000 kg meetmelk. De Melk max groep lijkt niet bijzonder intensief op dit moment hoewel het uiteraard een gemiddelde is, er zullen ook bedrijven zijn die een hogere productie per ha hebben. De Melk plus groep is het grootst in oppervlakte en het laagst in de productie per koe en per ha. De productie per ha is extensief te noemen. De Melk max groep heeft de meest moderne machines en inventaris en het hoogste vreemd vermogen.

Tabel 6 Kenmerken in 2013 naar strategie gezien als haalbaar voor bedrijfsinkomen, gemiddelden per bedrijf en per 100 kg meetmelk

	Melk max ¹⁾ gem n=15	Melk balans ¹⁾ gem n=14	Melk plus ¹⁾ gem n=8	Totaal gem n=39
Aantal bedrijven	15	14	8	39
Tot land (ha)	46,6	37,4	54,2	44,4
Eigendom (ha)	3,9	2,6	3,9	3,2
Quotum eig. (kg)	747.878	473.349	607.840	610.580
Melkproductie tot (kg)	754.862	460.928	604.484	605.867
Meetmelk (kg)	781.566	484.066	629.434	631.203
Melkkoeien (stuks)	88,5	57,9	80,9	74,8
Jongvee/10 koeien (stuks)	6,3	6,4	6,4	6,4
Meetmelk per koe 2013	8.774	8.290	7.819	8.377
Meetmelk per ha 2013	16.950	13.079	11.792	14.380
Leeftijd bedrijfshoofd	50	51	48	50
Personen in leiding	2,4	2,1	2,6	2,3
Leeftijd stal (jaren)	11	14	11	12
Moderniteit mach+inv	58	31	31	41
Vreemd Vermogen	423.358	207.125	325.647	312.476
Verplichte aflossing	32.464	17.801	25.423	24.821
Bewerkingskosten ²⁾	61.623	41.843	48.053	51.138
Bewerkingskosten/100kg	7,5	9,0	8,0	8,3

1) Bedrijven ingedeeld naar eigen beeld van de strategie waarmee ze inkomen kunnen behalen, Melk max: zoveel mogelijk melk van het bedrijf; Melk balans: melk produceren op basis van eigen ruwvoer; Melk plus: naast melk wellicht ook een andere tak voor inkomen

2) Loonwerk, betaalde arbeid, onderhoud machines, diesel, afschrijving machines

Tabel 7 geeft de opbrengsten weer voor de 3 strategieën. De Melk plus groep blijkt de hoogste opbrengst per 100 kg melk te realiseren. De opbrengsten uit de tweede tak en de overige opbrengsten zorgen hiervoor. Hierbij valt op dat die opbrengsten nog relatief beperkt zijn. Het is uiteraard sterk afhankelijk van de kosten die er wel of niet mee gemoeid zijn.

Tabel 7 Opbrengsten in 2013 naar strategie gezien als haalbaar voor bedrijfsinkomen, gemiddelden per bedrijf en per 100 kg meetmelk

	Melk max ¹⁾		Melk balans ¹⁾		Melk plus ¹⁾		Totaal	
	gem	/100 kg	gem	/100 kg	gem	/100 kg	gem	/100 kg
Melk	312.213	40,0	190.120	39,2	242.398	38,6	249.139	39,4
Verlease	3.558	0,3	3.649	1,0	7.643	1,4	4.490	0,8
Omzet&aanwas	26.493	3,5	19.154	4,0	25.704	3,9	23.304	3,8
Ruwvoer	984	0,1	1.102	0,4	2.036	0,3	1.260	0,3
Mestaanvoer	0	0,0	206	0,1	381	0,1	152	0,0
Overige opbrengst vee	3.336	0,4	5.989	2,0	3.448	0,7	4.167	1,0
Totaal opbrengst melkvee	346.584	44,4	220.220	46,6	281.610	44,9	282.513	45,3
Bedrijfstoeslag	22.955	2,9	15.909	3,5	22.414	3,7	20.045	3,3
Werk voor derden	1.815	0,3	23	0,0	0	0,0	717	0,1
Tweede tak	299	0,0	0	0,0	4.698	0,9	1.092	0,2
Overige opbrengst	2.351	0,2	2.556	0,5	9.075	1,9	3.728	0,7
Totaal opbr. niet-melkvee	27.420	3,5	18.488	4,0	36.187	6,5	25.582	4,3
Totaal opbrengsten	374.004	47,8	238.708	50,6	317.797	51,4	308.095	49,6

1) Bedrijven ingedeeld naar eigen beeld van de strategie waarmee ze inkomen kunnen behalen, Melk max: zoveel mogelijk melk van het bedrijf; Melk balans: melk produceren op basis van eigen ruwvoer; Melk plus: naast melk wellicht ook een andere tak voor inkomen

Tabel 8 geeft de kosten voor de 3 strategieën inclusief de berekening van HARR, het bedrag dat beschikbaar is voor de productiefactoren. Opvallend is dat Melk plus dicht in de buurt komt van Melk max en dat Melk balans een duidelijk lager HARR heeft op bedrijfsniveau. Melk balans heeft ongeveer hetzelfde kostenniveau als Melk plus (per 100 kg meetmelk) maar door de kleinere bedrijfsomvang een lagere HARR. De intensievere werkwijze van Melk max is duidelijk terug te zien in de kostenstructuur per 100 kg melk in verhouding tot de kostenstructuur van Melk balans per 100 kg meetmelk. De toegerekende kosten zijn duidelijk hoger, maar de niet toegerekende kosten zijn lager per 100 kg meetmelk. Er is meer melk om de niet toegerekende kosten door te delen.

Tabel 9 geeft de stappen weer van HARR naar de kasstroom en ook de VAEV, de vergoeding voor arbeid en eigen vermogen. Het fiscaal resultaat is het hoogst voor Melk max met bijna €73.000 gevolgd door Melk plus met ruim € 56.000 en Melk balans met ruim € 45.000. De stap naar kasstroom maakt dat Melk balans uitkomt op € 76.000 waar Melk plus naar € 104.000 en Melk max naar € 117.000 gaat. Naast het lager fiscaal resultaat speelt hier voor Melk balans mee dat de afschrijvingen lager zijn. Bij de stap naar VAEV blijkt dat Melk max en Melk plus verrassend dicht bij elkaar liggen met € 61.000 om € 59.000 en dat Melk balans duidelijk lager is met € 43.000.

Voor Melk max en Melk plus lijkt de strategie zich dus te vertalen in een beter financieel resultaat dan voor de Melk balans strategie. Melk max en Melk plus hebben beide meer grond ter beschikking. Het is op basis van de beschikbare cijfers niet mogelijk om te zeggen of het voor de bedrijven in de Melk balans groep een eigen keuze was of dat het volgt uit het niet (kunnen) kiezen voor Melk max danwel Melk plus.

Tabel 8 Kosten in 2013 naar strategie gezien als haalbaar voor bedrijfsinkomen, gemiddelden per bedrijf en per 100 kg meetmelk

	Melk max ¹⁾		Melk balans ¹⁾		Melk plus ¹⁾		Totaal	
	gem	/100 kg	gem	/100 kg	gem	/100 kg	gem	/100 kg
Totaal opbrengsten	374.004	47,8	238.708	50,6	317.797	51,4	308.095	49,6
Krachtvoer	65.882	8,5	39.232	8,0	49.617	7,9	52.067	8,2
Bijproducten	8.630	1,1	3.073	0,6	3.166	0,4	5.072	0,7
Ruwvoer	7.785	1,0	3.900	0,6	3.138	0,6	5.076	0,7
Ruwvoer mutatie	-1.627	-0,2	-617	-0,1	-846	0,1	-1.085	-0,1
Melkpoeder	1.776	0,2	760	0,2	1.093	0,2	1.265	0,2
Overig voer	1.741	0,2	840	0,2	715	0,1	1.318	0,2
Totaal voerkosten	84.186	10,7	47.189	9,5	56.882	9,3	63.712	9,9
Veearts	10.573	1,4	7.338	1,5	9.682	1,5	9.059	1,5
Veeverbetering	6.305	0,8	4.529	0,9	5.955	0,9	5.456	0,8
Vee overig	1.284	0,2	811	0,2	1.801	0,3	1.220	0,2
Strooisel	4.414	0,5	2.529	0,5	2.767	0,4	3.352	0,5
Mestafvoer	1.103	0,1	887	0,2	0	0,0	743	0,1
Overige kosten	1.110	0,2	448	0,1	307	0,1	650	0,1
Totaal veekosten	24.789	3,2	16.541	3,4	20.512	3,2	20.480	3,2
Kunstmest	8.949	1,2	6.226	1,2	7.681	1,2	7.549	1,2
Zaaizaad	1.693	0,2	795	0,2	2.127	0,3	1.414	0,2
Gewasbescherming	989	0,1	433	0,1	611	0,1	704	0,1
Overig gewaskosten	752	0,1	542	0,1	752	0,1	655	0,1
Totaal gewaskosten	12.383	1,6	7.996	1,6	11.171	1,7	10.322	1,6
Totaal toeger. kosten	121.359	15,5	71.726	14,5	88.564	14,1	94.514	14,8
Loonkosten	677	0,1	133	0,0	422	0,1	401	0,1
Betaalde arbeid	654	0,1	851	0,2	2.409	0,4	1.051	0,2
Loonwerk	24.895	2,9	14.419	3,1	13.663	2,3	18.776	2,9
Energie	6.329	0,8	5.145	1,1	6.351	1,0	5.879	1,0
Onderhoud geb+inst	11.149	1,3	6.440	1,6	10.995	1,8	9.396	1,5
Onderhoud mach+diesel	17.801	2,3	13.680	3,0	17.397	2,9	15.943	2,7
Eigendomslasten	7.058	0,9	3.822	0,9	4.554	0,8	5.283	0,9
Algemene kosten	14.670	1,9	10.817	2,4	16.914	2,8	13.537	2,3
Totaal niet-toeger kosten	83.234	10,3	55.306	12,3	72.705	12,2	70.266	11,5
HARR	169.412	22,0	111.677	23,9	156.528	25,1	143.315	23,3

1) Bedrijven ingedeeld naar eigen beeld van de strategie waarmee ze inkomen kunnen behalen, Melk max: zoveel mogelijk melk van het bedrijf; Melk balans: melk produceren op basis van eigen ruwvoer; Melk plus: naast melk wellicht ook een andere tak voor inkomen

Tabel 9 Resultaat in 2013 naar strategie gezien als haalbaar voor bedrijfsinkomen, gemiddelden per bedrijf en per 100 kg meetmelk

	Melk max ¹⁾		Melk balans ¹⁾		Melk plus ¹⁾		Totaal	
	gem	/100 kg	gem	/100 kg	gem	/100 kg	gem	/100 kg
HARR	169.412	22,0	111.677	23,9	156.528	25,1	143.315	23,3
Huur	581	0,1	366	0,1	92	0,0	374	0,1
Pacht	29.276	3,9	23.338	5,3	28.200	4,8	26.710	4,6
Geleasde melk	2.589	0,3	748	0,1	3.744	0,5	2.085	0,3
Afschrijving quotum	9.033	1,2	9.257	1,6	11.005	1,8	9.168	1,4
Afschrijving geb+inst	17.154	2,0	8.751	1,7	22.129	3,5	14.916	2,2
Afschrijving mach	18.273	2,3	12.876	2,7	14.584	2,3	15.362	2,5
Rente langlopend	19.233	2,3	10.503	2,1	19.877	3,1	15.925	2,4
Rente kort	1.070	0,2	881	0,2	602	0,1	851	0,2
TOT huur, afsch, rente	96.628	12,1	66.354	13,8	100.141	16,2	85.017	13,6
Fiscaal Resultaat	72.784	10,0	45.323	10,0	56.387	8,9	58.298	9,7
Afschrijvingen	44.460	5,4	30.884	6,1	47.718	7,6	39.446	6,1
Kasstroom	117.243	15,4	76.207	16,1	104.105	16,5	97.744	15,8
Investering reserv	23.895	4,2	15.621	3,4	19.768	4,2	19.713	3,8
Verplichte aflossing (5% bij Ref)	32.464	3,0	17.801	3,3	25.423	3,2	24.821	3,2
VAEV	60.884	8,2	42.785	9,4	58.914	9,0	53.209	8,8

1) Bedrijven ingedeeld naar eigen beeld van de strategie waarmee ze inkomen kunnen behalen, Melk max: zoveel mogelijk melk van het bedrijf; Melk balans: melk produceren op basis van eigen ruwvoer; Melk plus: naast melk wellicht ook een andere tak voor inkomen

5.1 Conclusies

De drie groepen blijken ook in 2013 al duidelijk te verschillen in de bedrijfsopzet en de financiële resultaten. De groepsgrroottes zijn beperkt waardoor hele harde conclusies niet mogelijk zijn. Tegelijk is het geheel wel samenhangend en herkenbaar in de praktijk. Opvallend is dat de Melk plus groep een vrijwel vergelijkbaar financieel resultaat heeft op bedrijfsniveau als de Melk max groep. De Melk plus heeft nog maar beperkt daadwerkelijk inkomsten uit een 'plus' activiteit. De productie per koe en per hectare kan duiden op een bedrijfsopzet die minder intensief is, het hoeft op deze bedrijven niet tot het maximaal haalbare te gaan per eenheid. Dit kan zich vertalen in tijd en aandacht die mogelijk vrij komt voor andere activiteiten. De Melk plus strategie lijkt dus zeker geen 'noodzaak' maar een bewuste keuze die financieel goed uitpakt. Daarmee lijkt deze groep ook de mogelijkheid te hebben om daadwerkelijk een tweede tak invulling te geven. De Melk max groep is in de huidige opzet nog niet bijzonder intensief, het gemiddelde in productie per ha is nog ruim onder de 20.000 kg meetmelk. Of de bedrijven zich verder zullen intensiveren in productie per ha zal afhangen van de ontwikkelingen in de wetgeving en wellicht de beschikbaarheid van land. De projectgroep herkent in de Melk max en de Melk plus groepen het effect van gemaakte ondernemerskeuzes.

De Melk balans groep heeft een positieve VAEV, tegelijk is die wel duidelijk lager dan die van de andere groepen. Ook in een goed jaar als 2013 is het reserveren van grotere bedragen voor toekomstige investeringen beperkt mogelijk. De standaardafwijking van vreemd vermogen is groot voor deze groep. Bedrijven met een laag vreemd vermogen zullen het financieel ruimer hebben. Voor bedrijven met een hoog vreemd vermogen is het ook in een goed jaar als 2013 niet ruim. Als bedrijven in de groep Melk balans nog grotere investeringen moeten doen zal dit uitdagend zijn.

6 Conclusies

Onderstaand worden de drie onderzoeksvragen beantwoord op basis van dit rapport.

Conclusie 1 – Hoe verhoudt zich het Kampereiland bedrijf met het referentiebedrijf in 2013

- Het gemiddelde melkveebedrijf op Kampereiland kan zich bedrijfstechnisch vergelijken met het referentiebedrijf. Het resultaat exclusief de kosten voor de productiefactoren land en kapitaal ligt op een vergelijkbaar niveau
- Voor het gemiddelde melkveebedrijf op Kampereiland zijn de kosten voor de productiefactoren land en kapitaal hoger dan voor het referentiebedrijf. Het gemiddelde melkveebedrijf op Kampereiland heeft lagere aflossingen en afschrijvingen. Een hoge aflossing en afschrijving hoeft echter niet negatief te zijn, als het gaat om aflossing en afschrijving van een verstandige investering, kan aflossen en afschrijven ook gezien worden als een reservering voor toekomstige investeringen.
- Voor een goed jaar als 2013 is duidelijk dat het financiële resultaat positief is. Daarbij wil de projectgroep aantekenen dat de verschillen groot zijn en ook in een goed jaar zijn er bedrijven die financiële zorgen kennen.
- Daarnaast merkt de projectgroep op dat het gemiddelde netto resultaat dat beschikbaar is om het bedrijf financieel te versterken ook in een goed jaar als 2013 nog beperkt is. Zeker gezien de benodigde arbeid en het eigen vermogen gecombineerd met het risico dat de ondernemer draagt.

Conclusie 2 – Hoe is het Kampereiland bedrijf ontwikkeld van 2010-2013

- Het gemiddelde melkveebedrijf op Kampereiland leek in 2010 een hoger kostenniveau te hebben dan het referentiebedrijf, dit is niet meer het geval in 2013, op HARR niveau zijn de resultaten vergelijkbaar
- Het gemiddelde melkveebedrijf op Kampereiland heeft zich in de afgelopen 10 jaar weten te ontwikkelen, de beleidswijzigingen in de pacht rond 2005 (met name de overdraagbare pachtrechten en mogelijkheid tot samenwerking) lijken een positief effect te hebben. Het stimuleringsproject Weidse Waarden heeft nog niet voldoende looptijd om de economische effecten te kunnen toetsen.

Conclusie 3 – Wat zijn de verschillen tussen bedrijven op Kampereiland uitgewerkt in bedrijfsstrategieën

- 'Er zijn meer wegen naar Rome', de melkveebedrijven op Kampereiland weten met verschillende strategieën hun bedrijf te ontwikkelen.
- De strategie 'Melk max' en 'Melk plus' behalen financieel (gemiddeld) het beste resultaat, voor het gemiddelde 'Melk balans' bedrijf is het resultaat voor een goed jaar als 2013 niet ruim.

7 Algemene ontwikkeling melkveehouderij 2013

Op basis van de informatie van LEI-Wageningen UR over het jaar 2013 is een overzicht samengesteld. In 2013 waren er ruim 18.600 bedrijven met melkkoeien, voor het eerst in lange tijd is dit aantal nauwelijks afgenomen in vergelijking met het jaar ervoor. Naast de quotumverruiming en de lagere melkproductie per koe had dit tot gevolg dat het aantal melkkoeien, zowel per bedrijf als totaal in Nederland, meer dan gemiddeld toenam. In het jaar 2000 waren er nog ruim 29.000 bedrijven met melkkoeien. Het areaal dat in gebruik is door de melkveehouderij was in 2013 ruim 800.000 ha, bijna de helft van het totaal areaal aan land- en tuinbouw. De melkveehouderij is daarmee bepalend voor het Nederlandse landschap. In Flevoland en Noord-Nederland bevinden zich de grootste bedrijven. De melkveehouderij is sterk gespecialiseerd, van de totale melkveestapel werd in 2013 95% gehouden op gespecialiseerde melkveebedrijven. Ten opzichte van het jaar ervoor steeg de specialisatiegraad verder en nam ook het aantal koeien per bedrijf toe met 4 stuks toe tot 87. In 2001 was dit nog 62 melkkoeien. De biologische melkveehouderij is een kleine, maar groeiende sector. In Nederland wordt 1,5% van de melkkoeien biologisch gehouden op 1,8% van de bedrijven met melkkoeien.

De maatschappelijke waardering van de melkveehouderij is gemiddeld tot positief ten opzichte van de andere subsectoren. De tuinbouw en de akkerbouw krijgen de meest positieve maatschappelijke waardering en daarna volgt de melkveehouderij. Ook de beelden en associaties met de melkveehouderij zijn licht positief. Op verschillende specifieke punten hebben consumenten een net zo positief beeld van de melkveehouderij als van de plantaardige sectoren. Zo wordt de melkveehouderij positief geassocieerd met de persoonskenmerken competentie en oprechtheid en minder met stijlvol. Ook op economische en maatschappelijke reputatie en perceptie van nut scoort de melkveehouderij even positief als de tuinbouw en de akkerbouw.

De fabrieksprijs van de melk bereikte in 2013 een record met een gemiddelde prijs van 41,30 euro per 100 kg melk. Dit is hoger dan in de goede jaren 2007, 2008 en 2011. De hoge prijs werd veroorzaakt door een goede vraag wereldwijd, met name in de opkomende economieën zoals China, India, Brazilië en Rusland. De vraag werd deels bepaald door het aanvullen van sterk geslonken voorraden. Een hogere melkprijs en melkaanvoer zorgden in 2013 voor een toename van de melkopbrengsten met 19% ten opzichte van 2012. De geraamde totale opbrengsten namen met 48.000 euro toe tot 390.000 euro.

Het inkomen uit bedrijf per onbetaalde aje (arbeids-jaar-eenheid) in 2013 was fors hoger dan in 2012 door de sterk gestegen melkprijs. Dit inkomen was ongeveer 40.000 euro. Dit inkomen was, ondanks de hogere melkprijs, lager dan in 2007 door de bijna 38.000 hogere voerkosten. De betere resultaten leidden tot minder bedrijven met een negatieve netto-kasstroom. Wel waren op circa 28% van de bedrijven aanvullende maatregelen noodzakelijk om liquiditeitsproblemen op te vangen. Bij een deel (10%) van die bedrijven zou dat redelijk eenvoudig kunnen door te besparen op de uitgaven, hetzij voor privé hetzij voor het bedrijf, het inzetten van eigen liquide middelen (zoals spaargeld) of de aflossingen tot minimaal de helft te beperken. Voor 17% van de bedrijven leek dat niet toereikend zijn en moest meer dan de helft van de aflossingen worden uitgesteld of extra kredieten worden aangetrokken. Dat zijn uiteraard aanpassingen die niet echt duurzaam zijn. Een kleine groep van melkveebedrijven (1%) kon zelfs bij het uitstellen van alle aflossingsverplichtingen geen positieve netto-kasstroom realiseren. Uit het Informatienet blijkt ook dat er elk jaar bedrijven zijn die min of meer noodgedwongen onderdelen van het bedrijf (quota, grond) moeten verkopen.

Door de koude winter en het koude en droge voorjaar kwam de grasgroei in 2013 laat op gang. Pas begin mei was er een warme periode met veel zon en schoot het gras de grond uit. Na eind augustus kwam aan het grote neerslagtekort een einde en ging het gras fors groeien. Hierdoor bleef de grasgroei goed en bleef de melkproductie op peil. Voor veel melkveebedrijven deed zich geen ruwvoertekort voor, mede omdat de koeien nog lang buiten konden lopen en het ingekuilde ruwvoer niet hoefde te worden aangesproken.

Bronnenlijst

- Methorst, R. G. (2013). Monitoring economische ontwikkeling melkveehouderij Kampereiland (pp. 29). Dronten: CAH Vientum, Department of Applied Science.
- Stadserven. (2014). Jaarrapportage 2013 - 650 jaar Kampereiland (pp. 24). Kampen.

Bijlage 1 Tabellen op basis van melkquotumgroepen

Tabel 10 Kenmerken in 2013 naar bedrijfsomvang in melkquotum, gemiddelden per bedrijf en per 100 kg meetmelk

	tot 5 ton gem n=12	5 tot 7,5 ton gem n=18	> 7,5 ton gem n=9	Totaal gem n=39
Aantal bedrijven	12	18	9	39
Tot land (ha)	36,8	41,8	59,7	44,4
Eigendom (ha)	2,6	2,3	6,0	3,2
Quotum eig. (kg)	380.768	595.128	947.900	610.580
Melkproductie tot (kg)	369.838	581.128	970.050	605.867
Meetmelk (kg)	389.443	610.934	994.088	631.203
Melkkoeien (stuks)	50,8	72,7	111,0	74,8
Jongv/10 koeien (stuks)	6,7	6,0	6,8	6,4
Meetmelk per koe 2013	7.710	8.460	9.102	8.377
Meetmelk per ha 2013	10.998	15.233	17.180	14.380
Leeftijd bedrijfshoofd	53	48	48	50
Personen in leiding	2,2	2,2	2,7	2,3
Leeftijd stal (jaren)	14	14	6	12
Moderniteit mach+inv	33	26	82	41
Vreemd Vermogen	159.669	296.614	547.944	312.476
Verpl aflossing	12.442	25.566	39.838	24.821
Bewerkingskosten ¹⁾	33.570	47.187	82.464	51.138
Bewerkingskosten/100kg	9,0	7,8	8,3	8,3

1) Loonwerk, betaalde arbeid, onderhoud machines, diesel, afschrijving machines

Tabel 11 Opbrengsten in 2013 naar bedrijfsomvang melkquotum, gemiddelden per bedrijf en per 100 kg meetmelk

	tot 5 ton		5 tot 7,5 ton		> 7,5 ton		Totaal	
	gem	/100 kg	gem	/100 kg	gem	/100 kg	gem	/100 kg
Melk	150.194	38,6	244.879	40,1	389.586	39,2	249.139	39,4
Verlease	5.208	1,4	3.563	0,6	5.389	0,4	4.490	0,8
Omzet&aanwas	17.166	4,4	21.022	3,4	36.055	3,6	23.304	3,8
Ruwvoer	1.407	0,5	1.237	0,2	1.110	0,1	1.260	0,3
Mestaanvoer	379	0,1	11	0,0	132	0,0	152	0,0
Overige opbrengst vee	6.079	2,3	3.528	0,6	2.896	0,3	4.167	1,0
Totaal opbrengst melkvee	180.432	47,2	274.240	44,8	435.168	43,7	282.513	45,3
Bedrijfstoeslag	14.465	3,9	18.921	3,1	29.733	2,9	20.045	3,3
Werk voor derden	64	0,0	1.511	0,2	0	0,0	717	0,1
Tweede tak	2.633	0,5	76	0,0	1.071	0,1	1.092	0,2
Overige opbrengsten	6.259	1,4	1.626	0,3	4.559	0,5	3.728	0,7
Totaal opbr. niet-melkvee	23.420	5,9	22.133	3,6	35.363	3,5	25.582	4,3
Totaal opbrengsten	203.852	53,1	296.373	48,4	470.531	47,2	308.095	49,6

Tabel 12 Kosten in 2013 naar bedrijfsomvang melkquotum, gemiddelden per bedrijf en per 100 kg meetmelk

	tot 5 ton		5 tot 7,5 ton		> 7,5 ton		Totaal	
	gem	/100 kg	gem	/100 kg	gem	/100 kg	gem	/100 kg
Totaal opbrengsten	203.852	53,1	296.373	48,4	470.531	47,2	308.095	49,6
Krachtvoer	30.092	7,6	51.872	8,5	81.754	8,3	52.067	8,2
Bijproducten	3.233	0,8	3.226	0,5	11.215	1,1	5.072	0,7
Ruwvoer	1.413	0,3	6.651	1,1	6.808	0,7	5.076	0,7
Ruwvoer mutatie	194	0,1	439	0,1	-5.838	-0,6	-1.085	-0,1
Melkpoeder	848	0,2	893	0,1	2.564	0,2	1.265	0,2
Overig voer	443	0,1	1.457	0,2	2.208	0,2	1.318	0,2
Totaal voerkosten	36.223	9,1	64.537	10,5	98.712	9,8	63.712	9,9
Veearts	5.327	1,4	9.371	1,5	13.413	1,4	9.059	1,5
Veeverbetering	3.397	0,8	5.361	0,9	8.393	0,8	5.456	0,8
Vee overig	971	0,3	1.055	0,2	1.881	0,2	1.220	0,2
Strooisel	1.834	0,5	3.234	0,5	5.610	0,6	3.352	0,5
Mestafvoer	380	0,1	928	0,2	854	0,1	743	0,1
Overige kosten	207	0,1	927	0,1	687	0,1	650	0,1
Totaal veekosten	12.117	3,1	20.877	3,4	30.838	3,1	20.480	3,2
Kunstmest	4.602	1,2	7.610	1,2	11.353	1,1	7.549	1,2
Zaaizaad	656	0,1	1.067	0,2	3.122	0,3	1.414	0,2
Gewasbescherming	262	0,1	717	0,1	1.268	0,1	704	0,1
Overig gewaskosten	376	0,1	522	0,1	1.292	0,1	655	0,1
Totaal gewaskosten	5.896	1,5	9.916	1,6	17.035	1,7	10.322	1,6
Totaal toeger. kosten	54.236	13,7	95.330	15,5	146.585	14,6	94.514	14,8
Loonkosten	380	0,1	616	0,1	0	0,0	401	0,1
Betaalde arbeid	1.119	0,3	1.058	0,2	946	0,1	1.051	0,2
Loonwerk	12.283	3,2	16.911	2,8	31.163	2,9	18.776	2,9
Energie	4.743	1,2	5.583	0,9	7.984	0,8	5.879	1,0
Onderhoud geb+inst	7.145	2,0	7.283	1,2	16.623	1,6	9.396	1,5
Onderh mach+diesel	11.794	3,2	14.924	2,5	23.514	2,5	15.943	2,7
Eigendomslasten	3.953	1,0	4.437	0,7	8.746	0,9	5.283	0,9
Algemene kosten	10.176	2,7	13.308	2,2	18.477	1,8	13.537	2,3
Totaal niet-toeger kosten	51.594	13,7	64.120	10,6	107.454	10,6	70.266	11,5
HARR	98.022	25,7	136.923	22,3	216.492	22,0	143.315	23,3

Tabel 13 Resultaat in 2013 naar bedrijfsomvang melkquotum, gemiddelden per bedrijf en per 100 kg meetmelk

	tot 5 ton		5 tot 7,5 ton		> 7,5 ton		Totaal	
	gem	/100 kg	gem	/100 kg	gem	/100 kg	gem	/100 kg
HARR	98.022	25,7	136.923	22,3	216.492	22,0	143.315	23,3
Huur	223	0,1	619	0,1	85	0,0	374	0,1
Pacht	21.614	5,9	26.738	4,4	33.447	3,4	26.710	4,6
Geleasde melk	292	0,1	1.385	0,2	5.877	0,7	2.085	0,3
Afschrijving quotum	1.365	0,3	13.233	2,2	11.443	1,3	9.168	1,4
Afschrijving geb+inst	7.153	1,8	11.710	1,9	31.680	3,3	14.916	2,2
Afschrijving mach	8.366	2,4	14.286	2,4	26.841	2,8	15.362	2,5
Rente langlopend	8.372	2,1	14.228	2,3	29.391	3,0	15.925	2,4
Rente kort	432	0,1	1.257	0,2	599	0,1	851	0,2
TOT huur, afsch, rente	47.592	12,7	82.837	13,7	139.279	14,6	85.017	13,6
Fiscaal Resultaat	50.430	13,0	54.086	8,7	77.213	7,4	58.298	9,7
Afschrijvingen	16.883	4,5	39.229	6,5	69.964	7,5	39.446	6,1
Kasstroom	67.312	17,5	93.315	15,2	147.178	14,9	97.744	15,8
Investeringsreserv	13.760	3,0	18.037	4,2	31.004	4,1	19.713	3,8
Verplichte aflossing (5% bij Ref)	12.442	3,6	25.566	3,0	39.838	3,1	24.821	3,2
VAEV	41.110	10,9	49.712	8,0	76.335	7,6	53.209	8,8